

Андрій Надєждін ,
провідний науковий співробітник
КЗ «Художньо-меморіальний музей
О.О. Осмьоркіна»
м. Кропивницький

УТВЕРДЖУЮЧИ СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ: СТОРІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ МИХАЙЛА НАДЄЖДИНА

Доповідь присвячена громадській діяльності народного художника України Михайла Надєждіна з розвитку сучасного українського образотворчого мистецтва на теренах Кіровоградщини.

Ключові слова: Кіровоградська обласна організація Національної Спілки художників України, «шестидесятники», соціалістичний реалізм, постмодернізм.

Сторінки біографії непересічної особистості народного художника України Михайла Надєждіна написані яскравими проявами природного характеру вільної людини, народженої в сповненому трагічних соціальних потрясінь і творчих злетів ХХ столітті. Засвоєна від дитинства звичка бути відвертим та відкритим у прийнятті рішень часто допомагала йому у несприятливих обставинах знаходити однодумців та робити на неочікуваних поворотах долі вірний вибір, який, можливо, багато хто назвав би везінням. Але в дійсності за цими, на перший погляд, випадковостями виявляється постать людини цілісної – творця, сповненого любові до життя та безмежно відданого мистецтву.

Михайло Володимирович Надєждін народився 18 травня 1935 року в селі Костянтинівка Хотенського району Сумської області, Україна, в багатодітній селянській родині. Дитинство і юність пройшли в місті Білопілья. Зберігся унікальний документ – альбом з промовистою назвою «Монографический очерк (для самопознання)», створений художником 1964 року. На сторінці «Автобіографія» він зазначає: «Народжений 20 ст. 35-го року. Хворів часто, після того, як став на ноги. В родині шостий, після мене – п'ять. Війна та «великий геній» дали злидні. Випробував суму і людей...». У дитинстві пас корів, займався звичайним сільським життям в незвичайних умовах – війна, голод, постійна нестача у всьому, що забезпечує сучасне нормальне життя, та при цьому мав велике бажання малювати фарбами.

Нині початок творчості Михайла Надєждіна відносять до періоду діяльності руху «шестидесятників». Це сприймається з пафосом і радістю, але чи усвідомлюємо ми ризики життя того часу? Так зване «шестидесятництво» – це митці, які свідомо чи несвідомо своєю творчістю протистояли догматам «соціалістичного реалізму», а значить були противниками для пануючого політичного устрою. Це означало маленькі заробітки або і взагалі відсутність роботи, неможливість виставлятися, обережність у спілкуванні, потенційну можливість арешту. В такому світі підтримка близької людини важила більше, ніж будь-які інші блага. За спогадами дружини художника Віри, одного разу до їхньої квартири прийшла комісія профспілково-комсомольсько-партійних активістів перевірити, як живе училищний викладач малювання, який на уроках виказує дивні думки про мистецтво, згадує небажані прізвища художників. Побачивши на стінах його незвичні для того часу малюнки, винесли вердикт, що радянська людина при здоровому глузді такого малювати не може, тож і запропонували дружині митця написати заяву, що чоловік її не сповна розуму та потребує термінового лікування. Віра Іванівна категорично

відмовилася. Родина змушена була переїхати до її батьків у місто Кіровоград (нині Кропивницький), де почали заново облаштовувати своє життя.

Аграрний Степ виявився більш толерантним та терпимим, ніж індустріальне Запоріжжя, де Михайло Надєждін працював викладачем Верхньо-Хортицького педагогічного училища (нині Запорізький педагогічний коледж) після закінчення Дніпропетровського художнього училища в 1962 році. Будинок, у якому жили батьки дружини художника – приватна оселя в районі Некрасівки, на той час однієї з околиць сучасного Кропивницького. Присадибна ділянка з садом та городом нагадували сільське обійстя. На подвір'ї Михайло Надєждін облаштував свою першу особисту майстерню, виконавши перебудову старого сараю, піднявши стелю та встановивши великі вікна, щоб сонячне світло якомога довше наповнювало будівлю. Але спочатку Михайло пішов шукати роботу. Тогочасний Кіровоград був невеликим обласним центром, тож з роботою для художника було досить складно.

«Пам'ятаю, перший мій вихід у місто був пов'язаний з пошуком роботи у так звану артіль художників, яка тоді якраз стала відділенням Одеського художнього фонду УРСР. Вона знаходилась у приміщенні одного з невеличких будиночків, на місці яких зараз височить готель «Київ». Напроти цих хатинок стояв великий старий базар з будинком Заславського... Прийняли мене не дуже гостинно. Взагалі, життя того часу було не радісним у матеріальному плані. Кожен боровся за будь-яку можливість заробити. Тож мені сказали – як навчишся писати шрифти, приходь. І тут доля звела мене з доброю, щиросердною людиною, цікавим живописцем, на жаль, нині забутим, Юрієм Іващенко, який на той час виконував обов'язки директора художньої школи на громадських засадах. Він запропонував іти в художню школу. Я погодився і про те ніколи не шкодував. Там я познайомився з Леонідом Бондарем, Анатолієм Шевченком, Оленою Гуренко. На той час ми всі були однодумцями, нас пов'язувала молодість і бажання пізнати

мистецьку істину... Спочатку спонукав своїх нових товаришів до організації групової виставки в місті Дніпропетровську, який на той час був “столицею” Центрально-українського раднаргоспу, до якого входила і Кіровоградська область. Зголосилися троє – М. Надєждін, Л. Бондар (1938-2013) та Ю. Іващенко (1929-1990). Газета “Прапор юності” писала, що виставка схвилювала мистецьке життя Дніпропетровська неординарністю творів кіровоградців. Окремо зазначалося, що творчі доробки Юрія Іващенко вирізняються живописною колоритністю, акварелі Леоніда Бондаря – м’яким ліризмом, а пошуки Михайла Надєждіна – революційністю та сміливістю в освоєнні форми. Незабутньою запишається виставка 1964 року до свята дня міста (яке тоді, якщо я не помиляюсь, проводилося вперше). У той час я якраз познайомився в Анатолієм Ніцєм та Миколою Сиротюком, молодими, бравими хлопцями. Перший, як виявилось, був секретарем міськкому, а другий – секретарем обкому комсомолу. Я запропонував організувати виставку молодих художників, отримав розуміння та підтримку. То були часи відносної свободи в ідеології та політиці. Хтось із художників не зголошувався, навіть, мовляв, висовуватися, але багато погодилося. Були тут і хлопці з художнього фонду. Отож, збили щити, які взяли в будинку народної творчості (це біля театру Кірова, тепер на цьому місці банк). Виставили на площі Кірова, навколо пам’ятника. Пам’ятаю, перед відкриттям виставки разом з Миколою Сиротюком видерлися на остови новобудови “Дитячого світу” і звідти кидали листівки, запрошуючи людей. Експозиція висіла одну добу. Вночі її освітлював прожектор і охороняв міліціонер. Було якимось весело і радісно.

То вже пізніше, в 1967, коли в картинній галереї (вона тоді знаходилась в приміщенні Преображенської церкви, директором був випускник Ленінградського державного інституту живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна, нині заслужений журналіст України Броніслав Куманський) ми відкрили виставку “Дивосвіт чотирьох”, був широкий відгук у пресі, в

редакції газети “Молодий комунар” пройшов круглий стіл з проблем мистецтва. Олена Гуренко опублікувала серію статей. Була велика зацікавленість, мої твори у багатьох викликали нерозуміння. Та по-іншому й не могло бути, адже мистецтво 1910-1920-х років, яким я переймався, залишалося невідомим широкому загалу. А такі імена, як: Василь Кандінський, Казимір Малевич, Олександр Богомазов, Олександр Архипенко, Олександр Осмьоркін, то й поготів. Пішли у пресу обурливі листи, як тоді казали “від народу”. Мене звинуватили у формалізмі. Виставку закрили. Наступали інші часи. Але той ковток свободи, який ми відчували на початку 1960-х, залишився з нами назавжди», – розповідав Михайло Надєждін в одному з інтерв'ю, опублікованому в газеті «Молодіжне перехрестя» від 23 грудня 2004 року.

Своєрідним опосередкованим свідченням настроїв художника початку 1960-х рр. є його анкета в самовиданні «Монографический очерк. (для самопознання)»: Анкета. Достойність, яку більш за все ціную в людях – людяність; Відмінна риса – стремління до мети; Недолік, який скоріш за все можу вибачити – хвороба; Моя антипатія – фотографічний реалізм. Герасимов; Улюблене заняття – думати; Улюблені поети – Данте, Маяковський..., герої – Марат, Дон-Кіхот; Улюблена рослина – кактус; Улюблена страва – було б що; Мій вислів – можливо все; Мій девіз – довіряючи, перевіряй».

Десять років життя художник працюватиме викладачем Кіровоградської художньої школи. Його аналітичний підхід до законів мистецтва поставить викладання спеціальних предметів на наукову основу, а активна участь у виставковій діяльності виявить організаторські здібності та стимулюватиме нові творчі ініціативи. Багато його вихованців після закінчення середніх та вищих мистецьких навчальних закладів повернуться до рідного міста, стануть членами Спілки художників України,

професійними митцями, серед них – Володимир Плітін, Наталя Пухінда, Андрій Надеждін, Микола Алексєєв, Ігор Смичек.

У 1972 році Михайло Надеждін звільняється з художньої школи та переходить на роботу у виробничий комбінат Художнього фонду УРСР на посаду художника-оформлювача. З часом він отримує місце в персональній майстерні, яку ділить з художником Миколою Бондаренком, такий собі невеличкий закапелочок у художньому комбінаті, по десять квадратних метрів на кожного, що вважалось розкішною для митців того часу. Поступово виробнича праця налагоджується. У 1982 році Михайла Надеждіна призначають на посаду головного художника Кіровоградських художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР. Ось як фіксує він цей момент у 2010 році в інтерв'ю заступнику редактора газети «Народне слово» Броніславу Куманському «Михайло Надеждін: Нам двадцять, і ми такі різні. Розмова на тлі художньої виставки», опублікованому в авторській книзі заслуженого журналіста України Броніслава Куманського «Десята муза Кіровоградщини»: «Я дійсно перебував у відпустці, коли на зборах колективу “старійшини”, зокрема, Федоров, Бондаренко та інші запропонували мою кандидатуру на цю посаду. Що, чесно кажучи, мене дуже здивувало...»

Як людина активна й творча, він повністю перебудовує систему роботи комбінату, впроваджуючи відкритість списків отримання замовлень, пропонуючи систему комплексного оформлення громадських приміщень. За десять років його роботи на посаді головного художника було, окрім художнього оформлення, створено цехи монументального живопису, кераміки, скульптури, живопису. Місто і область прикрасили твори місцевих художників. Але все це не приносило мистецького задоволення, він залишався художником неофіційного мистецтва, як і багато нових молодих художників, які з'являлися в той час. Тому Михайло Надеждін висуває ідею створення місцевої організації Спілки художників, яка надавала можливість

розширення виставкових ініціатив та залучення до офіційного кола художників, не обмежених догматами соціалістичного реалізму, таким чином перетворюючи спілку в осередок митців, а не виконавців ідеологічного замовлення.

«Я переконався, що без власної організації годі й думати про якісь великі творчі плани, вихід на широкого глядача, зрештою, здобуття авторитету на фоні загальноукраїнської образотворчості», – зізнавався Михайло Надеждін в інтерв'ю Броніславу Куманському.

Він говорив з художниками, проводив зібрання, роз'яснюючи необхідність участі у Всеукраїнських (на той час республіканських) виставках, організовував пленерні виїзди. Врешті-решт, сформувалась група найбільш активних митців, які потребували виставкової діяльності – Борис Вінтенко, Микола Бондаренко, Сергій Шаповалов, Анатолій Янєв, Григорій Гнатюк, Федір Лагно, Володимир Кир'янов, Анатолій Дворський та інші. Багато хто з них згодом отримав почесне звання «Заслужений художник України», що навряд чи могло статися без існування місцевого осередку Спілки художників та ініціативності його голови Михайла Надеждіна.

А в той час, як розповідав Михайло Надеждін в інтерв'ю Броніславу Куманському: «Ми навантажували повний кузов автомобіля картинами й везли їх у Київ. Спочатку там нас сприймали неохоче, однак траплялося, що з шістдесяти-сімдесяти робіт в експозицію потрапляли хоча б три. З часом до нас звикли і почали приділяти кіровоградським митцям більше уваги».

Але час, ще був непевний, як зазначала дружина митця: «Якби не «перебудова» та подальша Українська незалежність, його твори, як і картини багатьох сучасних художників, зникли, поховані в небуття комуністичним чиновництвом». А сам художник згадує: «Цензура ще була пильною. Пригадую, як головний ідеолог області перед відкриттям приходив у зал і, показуючи пальцем на якийсь етюд, говорив: “Це що таке сьогодні колгоспне село? Під стріхою?” чи “А для чого тут релігія? Зніміть її”, – йшлося про

етюд із зображенням церкви. Але й у цих заідеологізованих умовах наші художники знаходили своє творче обличчя, радували цікавими роботами... Я тричі подавав документи у Спілку, але мене не приймали через “наслідування західного буржуазного мистецтва”. Та прийшла перебудова, соціалістичний реалізм визнали не єдиним творчим методом, котрий має право на існування, тож мене, зрештою, у спілку прийняли».

Значним поштовхом до нових пошуків та можливості розкриття власної творчої особистості стала зміна політичного курсу в СРСР, а значить і в Україні, у другій половині 1980-х років. Яскравим проявом нового мистецького відродження в місті стала виставка «Єлисаветград – Кіровоград. 1913-1988 рр.» до 75-річчя Першої міської художньої виставки, організована Кіровоградськими художньо-виробничими майстернями Художнього фонду України разом з Картинною галереєю (нині КЗ «Музей мистецтв Кіровоградської обласної ради»). «Ця виставка, яка була розгорнута в приміщенні картинної галереї, вперше надала можливість кіровоградським митцям створити масштабну, цілісну експозицію. 62 художники представили на ній понад 250 творів живопису, графіки, скульптури та декоративно-ужиткового мистецтва. Думається, що притаманні кіровоградцям скептицизм та упередження по відношенню до місцевого художнього життя в основі своїй похитнуться. Яскраві творчі особистості, твори, які заслуговують на увагу, в Кіровограді є!» – писав у вступній статті до каталогу виставки тодішній науковий співробітник картинної галереї Володимир Босько.

В кінцевому результаті ідея створення місцевого осередку Спілки знайшла своє втілення – у 1989 році було створено Кіровоградську обласну організацію Спілки художників, а Михайла Надєждіна обрано її головою, який віддасть цій праці 25 років свого життя. За цей час художник пережив безліч щасливих та складних подій, які підносила йому доля.

За його 25-річне головування організація активно та плідно пройшла складний процес становлення. За важких економічних умов було

налагоджено широку виставкову діяльність, співпрацю з владними структурами, музейними закладами, збережено приміщення будинку художника та оренду художнього салону-магазину з виставковою залою. Засновано дві обласні мистецькі премії: в галузі архітектури, геральдики і вексилології та декоративно-прикладного мистецтва імені Якова Паученка (2002) та у сфері образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна (2005). Відкрито обласний художній музей, що дозволило вперше на теренах нашої області провести у 2005 році Всеукраїнську виставку «Мальовнича Україна» в рамках Міжнародного літературно-мистецького Шевченківського свята «В сім'ї вольній, новій».

У 1994 році в місті Києві у Будинку художника пройшла виставка-звіт кіровоградських художників «Барви степу». Проведена разом з обласним художнім музеєм виставка широко презентувала образотворче мистецтво Кіровоградщини XIX-XX ст. Вперше було видано кольоровий каталог творів кіровоградських митців. Проведення виставки стало традиційним. Також у столиці нашої держави неодноразово проходили персональні вернісажі митців – Володимира Товкайла, Сергія Шаповалова, Григорія Гнатюка, родини Надеждіних. Кропивницькі художники, члени Кіровоградської обласної організації НСХУ стали активними учасниками сучасного мистецького життя. Беруть активну участь у всеукраїнських, міжнародних та закордонних виставках – «Імпреза – 89» (Івано-Франківськ), «Сучасне мистецтво України в американській перспективі» (Єльський університет, США, 1992), Трієнале графіки Балтійських держав (1993), «Виставка українських митців “Хутір”» (Київ, 1994), Міжнародне бієнале живопису «Пан-Україна» (Дніпропетровськ, 1995), «Барви степу» спільно з художньо-меморіальним музеєм О.О.Осмьоркіна в Посольстві України в Російській Федерації (Москва, 1996), Міжнародна акція «Fulfinum» (Нівіч, Хорватія, 2002), «Мистецтво України 1991–2002 рр.» (Москва, 2002), бієнале

«Український фолкмодерн» (Чернівці, 2009), Міжнародний фестиваль «Mamaу Fest» (2014, 2015) та ін.

Як наслідок, одинадцять кропивницьких художників, членів Національної Спілки художників України, удостоєні почесних звань: «Народний художник України» та «Заслужений діяч мистецтв України» – Михайло Надеждін; «Заслужений художник України» – Борис Вінтенко, Наталя Федоренко, Сергій Шаповалов, Емілія Руденко, Григорій Гнатюк, Неля Фірсова, Анатолій Янєв, Андрій Надеждін, Фелікс Полонський; «Заслужений працівник культури» – Леонід Бондар, Василь Остапенко.

Яскравою сторінкою мистецького становлення Кіровоградської обласної організації НСХУ стала творча співпраця з колективом художньо-меморіального музею О.О. Осмьоркіна. Виставкові зали музею активно експонували твори відомих кіровоградських митців. Тут само проводилися урочистості і виставки з нагоди 60-річчя створення СХУ (1998 р.) та 10-ї річниці створення КіООНСХУ (1999 р.). У 2000-2006 рр. у художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна експонувалися виставки з фондів Дирекції Художніх Виставок Національної Спілки художників України – «Майстри живопису», «Виставки живописних та графічних творів народного художника України Сергія Шишка», «Стоїть гора високая...» до 175-річчя від дня народження Л.І. Глібова, «Шляхами Тараса» до 190-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка, «Рисунок кримських художників», «Мальовнича Україна», «Хортиця крізь віки».

Як депутат Кіровоградської обласної ради Михайло Надеждін завжди відстоював інтереси діячів мистецтва і культури. Значною роботою Михайла Надеждіна з пропаганди образотворчого мистецтва стала його співпраця з Всеукраїнським виданням «Художники України», в якому за його ініціативи було представлено персоналії всіх членів Кіровоградської обласної організації НСХУ. Не менш плідною була співпраця з кіровоградським видавництвом «МАВІК» під час роботи над книгою «Образотворче

мистецтво. Минуле і сучасне» (2008). Нині ці видання поповнили книжкові збірки вищих навчальних закладів та бібліотек міста і області.

Творчу працю та громадську діяльність Михайла Надеждіна відзначено Українською незалежною державою почесними званнями «Заслужений діяч мистецтв України» (1994) та «Народний художник України» (1997), але як говорить сам художник: «Почесні звання – це відзнаки досягнень руху в суспільстві, а головний критерій мистецтва – творчість художника!»

Список використаних джерел

Література:

1. Барви степу: Живопис. Графіка. Скульптура. Кераміка. Декоративно-прикладне мистецтво. Альбом. – Кропивницький, 2021. – 152 с.: іл.
2. Виставка произведений кировоградских художников. Каталог виставки «Елисаветград – Кировоград. 1913-1988» к 75-летию I-й городской художественной виставки. – Кировоград, 1988. – 12 с.
3. Каталог виставки. Барви степу.– К., 1994. – 32 с.: іл.
4. Каталог виставки. Живописні симфонії Михайла Надеждіна. Каталог із серії «Лауреати обласної премії в сфері образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна». – Кировоград: Художньо-меморіальний музей О.О. Осмьоркіна, 2013. – 12 с.: іл.
5. Каталог виставки. Автопортрет. Мистецькі відображення Михайла Надеждіна. Каталог із серії «В майстерні художника». – Кировоград: Художньо-меморіальний музей О.О. Осмьоркіна, 2015. – 14 с.: іл.
6. Крізь роки. Спілка художників України. Сторінки історії. Альбом. – К., 1993. – 85 с.: іл.

7. Куманський Б. Михайло Надеждін: нам двадцять і ми такі різні. Розмова на тлі художньої виставки. // Куманський Б. Десята муза Кіровоградщини. – Кіровоград, 2013. – 146 с.: іл. – С. 4-11.
8. Лауреати обласної премії в сфері образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна. – Кіровоград: ПРВЦ «КОД», 2014. – 90 с. – С. 12-15.
9. Мистецтво України. 1991-2002. Искусство Украины. – К., 2002. – 80 с.: іл.
10. Мистецтво України 1991-2003. Альбом. – К., 2004. – 415 с.: іл.
11. Надеждин М. Автобіографія. Из архива художника. 1964.
12. Надеждін Андрій. Мистецькі простори Михайла Надеждіна / А. Надеждін // Образотворче мистецтво. – 2010. – N 2/3. – С. 130–131.
13. Образотворче мистецтво. Минуле і сучасне. – Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2008. – 321 с.: іл.
14. Один + один. Михайло Надеждін. Андрій Надеждін. Живопис. Графіка. Каталог виставки. – К., 1994. – 20 с.: іл.
15. Полякова Л. Кольоровий прелюд // Прапор юності. – 1964. – 7 листопада.
16. Полякова Л. Іспит складають Кіровоградці // Прапор юності. – 1964. – 16 грудня.
17. Почесні імена України. Еліта держави. Автор-упорядник Я. Белійчук. – К., 2015. – 352 с.: іл.
18. Родина Надеждіних. Живопис, графіка. Альбом. – К., 2005. – 80 с.: іл.
19. Рогодченко О.О. Реалістичний нереалізм родини Надеждіних: Нотатки глядача / О. О. Роготченко // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – 2009. – Вип. 6. – С. 282-294.
20. Спілка художників України. Сторінки історії. Альбом. – К., 1993. – 130 с.: іл.

Періодичні видання:

21. Босько В. Формаліст у живопису, прагматик у житті // Народне слово. – 1995. – 3 червня.
22. Клочек Г. Довга дорога до свята // Народне слово. – 2005. – 20 травня.
23. Куманський Б. Хмари над місцем під сонцем // Народне слово. – 2003. – 2 серпня. – № 81(1969).
24. Куманський Б. Завтра день художника // Народне слово. – 2003. – 11 жовтня. – № 110(1998).
25. Куманський Б. Роки позначені відкриттями // Народне слово. – 2005. – 6 січня.
26. Куманський Б. Традиції і сюрпризи // Народне слово. – 2007. – 27 жовтня. – № 117(2585).
27. Куманський Б. Михайло Надеждін: «Нам двадцять, і ми такі різні» Розмова на тлі ювілейної виставки // Народне слово. – 2010. – 19 січня. – №4(2860).
28. Макей Л. Спілка налаштована на розвиток // Народне слово. – 2010. – 19 січня. – № 4(2860).
29. Івано-Франківськ відзначає 20 років бієнале «IMPREZA». – ПРО Інформаційна агенція культурних індустрій. Інтернет-ресурс: <http://i-pro.kiev.ua/contentivano-frankivsk-vidznachaye-20-rokiv-biyenale-impreza>.
30. Гуріна Лариса. За такі картини можна було потрапити за ґрати. Творчий портрет Михайла Надеждіна. Інтернет-ресурс: <https://cbn.com.ua/2020/05/18/za-taki-kartyny-mozhna-bulo-potrapyty-za-graty-tvorchuj-portret-myhajla-nadyezhdina>

The report covers the community work of Mykhailo Nadezhdin, the People's Artist of Ukraine, focused on the development of modern Ukrainian visual arts in the Kirovohrad region.

Key words: the Kirovohrad Regional Organization of the National Union of Artists of Ukraine, «Sixtiers», socialist realism, Postmodernism.

Ілюстративний матеріал

**Народний художник України Михайло Надєждін в майстерні
Кропивницький. 2017**

**Михайло Надєждін з дружиною Вірою в майстерні
Кіровоград. 1965**

**Викладачі Кіровоградської дитячої художньої школи (зліва направо):
Анатолій Шевченко, Михайло Надсєдін, Юрій Івашенко (директор), Леонід Бондар
Кіровоград. 1967**

**10 років Кіровоградській організації
Національної Спільки художників України**

**Кіровоградські художники біля художньо-меморіального
музею О.О. Осмьоркіна в день відкриття виставки «До 10-ї річниці Кіровоградської
обласної організації Національної Спільки художників України»
Кіровоград. 1999**

**Під час відкриття Всеукраїнської художньої виставки «Мальовнича Україна» в рамках Міжнародного літературно-мистецького Шевченківського свята «В сім'ї вольній, новій» у Кіровоградському обласному художньому музеї
Кіровоград. 2005**

**Перші лауреати обласної премії в сфері образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна (зліва направо): заслужений художник України Анатолій Янів, голова Кіровоградської обласної ради, голова журі премії Василь Сибірцев, народний художник України Михайло Надєждін та заслужений журналіст України Броніслав Куманський у художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна
Кіровоград. 2005**

**Народні художники України Михайло Надєждін та Іван Марчук на відкритті виставки «Барви степу» з нагоди 25-ї річниці Кіровоградської обласної організації Національної Спільки художників України в Центральному будинку художника
Київ. 2014**

**Кіровоградські художники біля Центрального будинку художника Національної Спільки художників України в день відкриття виставки «Барви степу» до 25-річчя Кіровоградської обласної організації Національної Спільки художників України
Київ. 2014 р.**